

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ, ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ, ІНТЕГРОВАНІХ КУРСІВ У 2024–2025 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Подолання освітніх втрат учнів під час вивчення української мови і літератури, зарубіжної літератури

Українська система освіти дуже постраждала від наслідків пандемії COVID-19, коли заклади освіти були змушені перейти на дистанційне навчання. Повномасштабне вторгнення росії на територію України ще більше погіршило ці негативні наслідки. Відповідно вже не перший рік активно обговорюються освітні втрати, але у світі немає єдиного підходу до визначення терміна «освітні втрати» та методів їх вимірювання. Зазвичай, освітні втрати означають недосягнення певних навчальних результатів через обмежений доступ або відсутність можливості навчатися.

Експерти Українського центру оцінювання якості освіти зазначають, що освітні втрати складаються з трьох взаємопов'язаних компонентів: навчальні втрати (втрати знань, умінь, навичок, ставлень тощо), виховні втрати та зниження темпу розвитку особистості. Навчальні втрати – це будь-які втрати знань, умінь, навичок або уповільнення чи переривання академічного прогресу через паузи в навчанні конкретного учня. Вони можуть бути спричинені пропусками занять, неефективним викладанням, плановими перервами в освітньому процесі (канікули), незапланованими перервами в навчанні, пов'язаними з частими повітряними тривогами, вимкненнями електроенергії, соціальними кризами, природними катаклізмами тощо.

В Україні перерви в навчанні відбувалися як під час пандемії, так і війни: відсутність очного навчання через знищення шкіл, обмежений доступ до дистанційного навчання, навчання українських учнів за кордоном. Постійні обстріли та пошкодження енергосистеми України призводять до перебоїв з електропостачанням та інтернетом, що також стало викликом для української освіти. Таким чином, зазначені фактори призвели до освітніх втрат: розбіжності між очікуваними результатами навчання і реальними досягненнями учнів. Навчальні втрати в мовно-літературній освітній галузі потребують від учителя особливої уваги.

Першим кроком у подоланні освітніх втрат є виявлення прогалин у знаннях та навичках учнів. Оскільки предмети «Українська мова», «Українська література» та «Зарубіжна література» не викладаються в інших країнах, учителям важливо використовувати інструменти тестування для оцінки рівня знань учнів. Це дозволяє визначити теми, що потребують додаткової уваги як для всього класу, так і окремих учнів. Педагоги можуть самостійно розробляти тести або використовувати діагностичні тести на платформі Всеукраїнської школи онлайн (<https://lms.e-school.net.ua/>). Наприклад, тести з української мови для учнів 5 класів допоможуть виявити прогалини за період навчання в початковій школі, для 7 класів – у 5–6 класах, а для 9 класів – у 7–8 класах. Також можна запропонувати дітям підсумкові контрольні роботи за попередній рік.

Другим кроком може стати розроблення програми надолуження освітніх втрат на основі результатів тестувань. Важливо враховувати психоемоційний стан дітей, оскільки важкі емоційні або фізичні умови можуть перешкоджати ефективному навчанню. Програма має включати додаткові заняття для всього класу або окремих груп учнів, які можна проводити онлайн або дистанційно, використовуючи індивідуальний підхід і враховуючи рівень підготовки учнів.

Наступний крок – змінити підходи до планування та організації освітнього процесу як в очному, так і дистанційному форматі:

- Оптимізувати обсяг навчального матеріалу, відбираючи менші за обсягом альтернативні твори або зменшуючи їх кількість.
- Забезпечувати чіткі інструкції та уникати надмірної складності завдань.
- Активізувати навчання, заохочуючи учнів самостійно формулювати правила, робити висновки, брати відповідальність за власні рішення та навчання.
- Надати учням можливість вибору завдань, способів їх виконання і представлення результатів.
- Використовувати навчальні відео для урізноманітнення діяльності учнів та підвищення їхньої мотивації.

Учителі української літератури можуть використовувати різні стратегії для подолання освітніх втрат: алгоритми та коригувальні навчальні програми з української літератури для 5 класу, розроблені на основі чинних модельних програм з української літератури для 5–6 класів (за науковою редакцією Т. О. Яценко). Важливо також планувати уроки відповідно до навчальної програми, проводити діагностувальні роботи для виявлення освітніх втрат п'ятикласників. Карти формувального оцінювання допоможуть відстежувати прогрес учнів у процесі опрацювання навчальних тем.

Для складання ефективної програми надолуження необхідно враховувати:

- Психоемоційний стан учнів, оскільки стрес може заважати ефективному навчанню.
- Індивідуальні потреби кожного учня, щоб забезпечити персоналізований підхід.
- Необхідність додаткових занять, що можуть проводитися онлайн або дистанційно, зважаючи на різний рівень підготовки учнів.

Зміни в підходах до планування та організації освітнього процесу включають:

- Оптимізацію обсягу навчального матеріалу, обираючи менші за обсягом альтернативні твори або зменшуючи кількість творів.
- Забезпечення чітких інструкцій та уникнення надмірної складності завдань.
- Активне залучення учнів до освітнього процесу, заохочення їх до самостійного формулювання правил і прийняття відповідальності за власні рішення.
- Надання учням можливості вибору завдань, способів їх виконання та представлення результатів.
- Використання навчальних відео для урізноманітнення діяльності учнів та підвищення їхньої мотивації.

Забезпечення ефективного навчання потребує гнучкості й адаптації до нових умов, а також використання інноваційних методик для підтримки учнів у процесі навчання. Важливо також ураховувати такі аспекти:

1. Залучення батьків і громади:

- Співпраця з батьками для забезпечення підтримки учнів у домашніх умовах.
- Інформування батьків про освітні втрати та шляхи їх подолання, залучення до освітнього процесу.

2. Індивідуальні освітні маршрути:

- Розробка індивідуальних планів навчання для учнів, які мають значні освітні втрати.
- Використання індивідуальних підходів до навчання, зважаючи на особливості та потреби кожного учня.

3. Психологічна підтримка:

- Забезпечення доступу до психологічної допомоги для учнів і вчителів.
- Проведення заходів із психологічної підтримки, спрямованих на зниження стресу та тривожності.

4. Моніторинг та оцінка прогресу:

- Регулярний моніторинг освітніх досягнень учнів для виявлення прогалин і визначення ефективності застосованих методів.

- Використання формувального оцінювання для відстеження поточного стану знань і вмінь учнів.
5. **Підтримка педагогів і підвищення кваліфікації** на базі Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти:
- Організація тренінгів та семінарів для вчителів мовно-літературної освітньої галузі щодо ефективного використання дистанційних технологій і методів викладання в умовах кризи.
 - Забезпечення вчителів методичними матеріалами й рекомендаціями для роботи в умовах повномасштабної війни.

Таким чином, подолання освітніх втрат потребує комплексного підходу, що включає як організаційні зміни, так і індивідуальну підтримку учнів. Важливо враховувати не лише академічні, але й психоемоційні потреби учнів, а також активно залучати батьків і громаду до освітнього процесу. Це дозволить створити сприятливі умови для успішного навчання та розвитку кожної дитини.

Вивчення української мови і літератури, зарубіжної літератури, інтегрованих курсів у 2024–2025 навчальному році

У 2024–2025 навчальному році вивчення предметів мовно-літературної галузі у **5–6 класах** (адаптаційний цикл) здійснюватиметься [за модельними навчальними програмами](#), розміщеними на сайті Міністерства освіти і науки України.

Згідно з Державним стандартом базової середньої освіти (2020 р.) у цьому навчальному році у **7 класі** розпочинається другий цикл – базове предметне навчання.

Українська мова:

- Модельна навчальна програма «**Українська мова. 7–9 класи**» для закладів загальної середньої освіти (авт.: Голуб Н. Б., Горошкіна О. М.).
- Модельна навчальна програма «**Українська мова. 7–9 класи**» для закладів загальної середньої освіти (авт.: Заболотний О. В., Заболотний В. В., Лавринчук В. П., Плівачук К. В., Попова Т. Д.).

Українська література:

- Модельна навчальна програма «**Українська література. 7–9 класи**» для закладів загальної середньої освіти (авт.: Яценко Т. О., Пахаренко В. І., Слижук О. А., Тригуб І. А.).
- Модельна навчальна програма «**Українська література. 7–9 класи**» для закладів загальної середньої освіти (авт.: Заболотний О. В., Слоньовська О. В., Ярмутьська І. В.).
- Модельна навчальна програма «**Українська література. 7–9 класи**» для закладів загальної середньої освіти (авт.: Пастушенко Н. М., Чумарна М. І.).

Зарубіжна література:

- Модельна навчальна програма «**Зарубіжна література. 5–9 класи**» для закладів загальної середньої освіти (у редакції 2023 року) (авт.: Ніколенко О. М., Ісаєва О. О., Клименко Ж. В., Мацевко-Бекерська Л. В., Юлдашева Л. П., Рудніцька Н. П., Туряниця В. Г., Тихоненко С. О., Вітко М. І., Джангобекова Т. А.).
- Модельна навчальна програма «**Зарубіжна література. 7–9 класи**» для закладів загальної середньої освіти (авт.: Снегірєва В. В., Бушакова О. В., Горобченко І. В., Каєнко О. В.).
- Модельна навчальна програма «**Зарубіжна література. 7–9 класи**» для закладів загальної середньої освіти (авт.: Волощук Є. В., Слободянюк О. М.).

Інтегровані курси:

- Модельна навчальна програма «**Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7–9 класи**» для закладів загальної середньої освіти (авт.: Ніколенко О. М., Мацевко-Бекерська Л. В., Качак Т. Б., Богосвятська А.-М. І., Рудніцька Н. П., Туряниця В. Г.).
- Модельна навчальна програма «**Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7–9 класи**» для закладів загальної середньої освіти (авт.: Яценко Т. О., Пахаренко В. І., Тригуб І. А., Слижук О. А., Молодик К. Ю.).
- Модельна навчальна програма «**Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжні літератури). 7–9 класи**» для закладів загальної середньої освіти (авт.: Старагіна І. П., Новосьолова В. І., Терещенко В. М., Романенко Ю. О., Блажко М. Б., Ткач П. Б., Панченков А. О.).

У **8–9** класах навчання **української мови і літератури** здійснюватиметься за навчальними програмами зі змінами, затвердженими наказом МОНУ від 07 червня 2017 року № 804, **зарубіжної літератури** – за навчальною програмою зі змінами, затвердженими наказом МОНУ від 03 серпня 2022 року № 698.

У **10–11** класах – **українська мова і література** вивчається за навчальними програмами (рівень стандарту та профільний рівень), затвердженими наказом МОНУ від 23 жовтня 2017 року № 1 407, **зарубіжна література** – за навчальними програмами (рівень стандарту та профільний рівень), що затверджені наказом МОНУ від 03 серпня 2022 року № 698.

На офіційному сайті МОНУ розміщено навчальні програми: [для 8–9 класів](#), [для 10–11 класів](#)

Оцінювання результатів навчання учнів 5–7 класів НУШ

Міністерством освіти і науки України видано [наказ від 02 серпня 2024 року № 1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання»](#). У цих рекомендаціях окреслено підходи до оцінювання результатів навчання учнів 5–9 класів, які здобувають освіту відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898. Основна частина рекомендацій складається з таких частин: загальні підходи, правила

і процедури, формувальне оцінювання, підсумкове оцінювання, свідоцтво досягнень. Документ має два додатки:

- Додаток 1. ЗАГАЛЬНІ КРИТЕРІЇ оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти.
- Додаток 2. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗА ОСВІТНИМИ ГАЛУЗЯМИ результатів навчання здобувачів освіти відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти.

Таким чином, у 2024–2025 навчальному році оцінювання результатів навчання учнів 5–7 класів маємо здійснювати відповідно до зазначених вище рекомендацій.

Звертаємо увагу на те, що наказ Міністерства освіти і науки України від 01 квітня 2022 року № 289 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5–6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти» втратив чинність.

Використання інтернет-ресурсів: сучасні можливості для вчителя-філолога

У сучасних умовах, коли інформаційні технології стрімко розвиваються, використання інтернет-ресурсів стає невід'ємною частиною освітнього процесу. Вони відкривають доступ до великої кількості навчальних матеріалів, сприяють розвитку самостійного навчання учнів, а також надають можливість учителям урізноманітнити методи подачі інформації. Завдяки цим ресурсам навчання стає більш доступним та гнучким, що є особливо актуальним в умовах дистанційного навчання або змішаних форматів навчання. Використання інтернет-ресурсів дозволяє створювати інноваційний навчальний контент, що підвищує зацікавленість учнів і покращує їхні освітні результати.

Пропонуємо приклади ресурсів, що допоможуть учителям-філологам створювати навчальний контент як для дистанційного і змішаного формату навчання, так і для офлайн-занять:

- [Всеукраїнська школа онлайн](#) – це платформа для дистанційного та змішаного навчання учнів 5–11 класів і методичної підтримки педагогів. Платформа містить відеоуроки, тести та матеріали для самостійної роботи з [української мови](#) (5–11 класи), [літератури](#) (7–11 класи), [зарубіжної літератури](#) (7–11 класи).

- [Підручники онлайн](#) (Шкільні підручники в електронному вигляді) – усі шкільні підручники з [української мови](#) і [літератури](#), [зарубіжної літератури](#) доступні в електронному вигляді для читання онлайн і розміщуються на сайті безкоштовно.

- [УМІТИ База ресурсів](#) – це каталог інтернет-джерел, який полегшує підготовку до занять. Тут містяться покликання на відео, дидактичні матеріали, наочність за класами, предметами й темами відповідно до чинних навчальних програм. Використання – безкоштовне.

- [Експрес-уроки Олександра Авраменка](#) – цікаві мовні факти від відомого мовознавця Олександра Авраменка.

- [Сайт «Тисяча журавлів»](#) – для вчителів зарубіжної літератури України.

Для вчителів літератури завжди є актуальним пошук творів для читання, особливо це стосується нововведених творів. Надаємо покликання на сайти онлайн-бібліотек, де розміщені твори українських і зарубіжних письменників:

- **Чтиво** – це вільна онлайн-бібліотека україномовної літератури: <https://chtyvo.org.ua/>
- **«Ізборник»** – проєкт електронної бібліотеки давньої української літератури: <http://izbornyk.org.ua/>
- Сайт **Libruk** містить твори різних за жанром і часом українських письменників класиків та сучасних авторів: <https://libruk.com.ua/>
- На сайті **JavaLibre** зібрано велику колекцію книг у форматах, зручних для читання на мобільних пристроях (мобільних телефонах, смартфонах, кпк, планшетах, MP3-плеєрах, букрідерах). Усі тексти можна завантажити безкоштовно або переглядати онлайн: <https://javalibre.com.ua/>
- **УкрЛіб** – найбільша онлайн-бібліотека української літератури, а також зарубіжної літератури українською мовою: <https://www.ukrlib.com.ua/>

- **Українська література Електронна бібліотека** – вільний доступ до кращих творів класичної української літератури: <https://ukrclassic.com.ua/>
- **Відкрита книга** – електронна бібліотека класики української та світової літератур: <https://sites.google.com/site/openbookclassic/>
- **Поетика** – це поетична бібліотека українською мовою: <http://poetyka.uazone.net/>